

FIBI SÁNDOR

## VÁMBÉRY IMMÁR HUSZONEGYEDSZER IS KÖZÖTTÜNK VOLT...

Őszintén bevallom, számomra ma már szinte hihetetlen, hogy amikor mintegy fél évszázaddal ezelőtt fiatal házasként és kezdő pedagógusként Palócföldről Dunaszerdahelyre költöztem, Vámbéry Árminról csak annyit tudtam, hogy a „templom téren”, egy többemeletes ház falán található emléktáblán szerepel a neve... A helybeli új ismerőseim közül akkor csak néhányan tudtak nagyon-nagyon bizonytalan válaszokat adni a kérdéseimre, amikor többet is szerettem volna tudni erről az emberről. Évek múltán azonban ez az emléktábla is eltűnt, úgyhogy Vámbéry számomra is a szinte elfelejtett személyek közé került...

Igazi meglepetést ért azonban akkor, amikor a hetvenes évek vége felé az egyik dunaszerdahelyi alapiskola igazgatója – aki a pedagógusok szakszervezete országos elnökségének sok-sok éven át aktív tagja volt – nyugdíjba vonult, és az országos elnökség a sokéves becsületes munkáját úgy köszönte meg, hogy a Dunaszerdahelyi járásban dolgozó 25 kollégája számára megszervezhet egy tíznapos üzbeigaztáni kirándulást, melyhez nemcsak az országos (prágai), hanem a szlovákiai (pozsonyi) elnökség is elég jelentős mértékben hozzájárult anyagilag – ugyanis csak így lehetett biztosítani, hogy a valóban aktív szakszervezeti munkát is végző 25 tanító a nagyon szerény pedagógusi fizetésből is vállalhatta, hogy részese lesz ennek a nagyszerű élményeket ígérő külföldi utazásnak. És valóban csodálatos élményekben volt részünk, hiszen több napot eltölthettünk Taskentben, Szamarkandban, Buharában és Khivában, ahol számunkra egy addig teljesen ismeretlen világ nyílt meg a maga csodáival. Nekem azonban a legnagyobb meglepetést mégis az jelentette, hogy Taskentben a város múzeumának egyik termében egy állandó jellegű nagyméretű kiállítási panelen Vámbéry Ármin életét és munkásságát bemutató, értékelő anyagot találtam. Tehát dunaszerdahelyként

Taskentben kellett megtudnom, hogy Vámbéry Ármin a 19. század egyik legnagyobb tudósa, világhírű Kelet-kutató, az orientalisztika és a turkológia megteremtője volt.

Aztán az évek során az olvasmányaim révén természetesen azt is megtudtam, hogy Vámbéry közel húsz nyelven szinte anyanyelvi szinten beszélt, hat nyelven rendszeresen publikált, és az akkori művelt Európa tudósvilágában is köztiszteletnek örvendett. Mindemellett a perzsaszah és a török szultán is barátjaként tisztelte őt, de az angol királyi családnak is megbecsült barátja, sőt a Kelet országaira vonatkozó stratégiai kérdésekben közvetlen külpolitikai tanácsadója volt. Mintegy zárójelben azt is megjegyzem, hogy Vámbéry Rusztem – vagyis az ő gyermeke – talán a történelem során az egyetlen magyar ember, akinek a keresztapja az éppen aktuális angol trónörökös volt. De Vámbéry életében a csodák sora még ezzel sem fejeződik be, hiszen ezt a rendkívüli embert, aki a gimnáziumi tanulmányait sem fejezhette be, hiszen az édesanyja és nevelőapja képtelenek voltak előteremteni az iskolázatásához szükséges anyagiakat, kimagasló szintű akarateréje, tudása és szinte egyedülálló képességeinek elismeréseként a Magyar Tudományos Akadémia tagjainak sorába emelte, sőt császári-királyi javaslatra megbízást kapott arra, hogy a már akkor is híres magyar egyetemen létrehozza és szinte haláláig vezesse a turkológiai tanszéket. Csodálatos ember volt, aki valóban megérdemli, hogy az a város, amelyet egész életében szülővárosának tekintett – annak ellenére is, hogy csak a gyermekkorát töltötte itt – tisztelettel őrizze emlékét.

Dunaszerdahely a múlt század utolsó évtizedében elsősorban az elismert kultúraszervező Hodossy Gyulának – aki a közelmúltban vehette át a Szlovákiai Civil Becsületrend-díjat – és lelkes társainak köszönhetően indult el azon az úton, mely elvezette az embereket Vám-

béryhez. Fokozatosan olyan várossá vált, ahol a lakosok nagy része ismeri, sőt büszke is Vámbéryre. A Vámbéry Polgári Társulás megalakítása óta ebben a városban egy magyar alapiskola és egy gimnázium vette fel a tudós nevét, a város legszebb terének a neve – és ezen a téren egy mellszoborral gazdagított emlékfal –, illetve a város kedvesen szép sétálóutcájában a közelmúltban átadott pihenőpadon ülő egész alakos Vámbéry-szobor emlékezteti az embereket a világhírű keletkutatóra.

A kívülálló számára szinte hihetetlen, hogy a Vámbéry Polgári Társulás ebben az évben már 21. alkalommal szervezte meg a Vámbéry Napokat, melynek 19 éve a legfontosabb eseménye a Nemzetközi Vámbéry Konferencia, illetve az utóbbi években a Vámbéry Földrajzverseny a magyar alapiskolák felső tagozatos diákjai számára. Tudomásom szerint Dunaszerdahely az egész országban az egyedüli olyan város, ahol egy viszonylag bővebben értelmezett témakörben – a mi esetünkben Vámbéry élete és munkássága, az orientalisztikához, a turkológiához, a Kelet országaihoz kötődő múlt és jelen történései – közel két évtizede minden évben immár európai hírű nemzetközi tudományos tanácskozást rendeznek, és az elhangzott előadások a következő évben könyvformában is megjelennek.

Ebben az évben a Vámbéry Polgári Társulás és Dunaszerdahely Város Önkormányzata október 22–23-án közösen rendezte meg a XIX. Nemzetközi Vámbéry Konferenciát, melyen Magyarországról, Szlovákiából és Csehországból 17 meghívott szakember tartott előadást, akik főleg orientalisztikával, turkológiával, politológiával foglalkozó, nemzetközileg is elismert és megbecsült tudósok, az illetékes ország tudományos akadémiájának munkatársai, egyetemeinek professzorai. A nemzetközi konferenciának méltó felvezetése volt a rendezvény előestéjén a Csallóközi Múzeumban

megnyitott nagyszabású kiállítás, melyen a látogatók értékes ismereteket szerezhetnek Vámbéry életéről, utazásairól, egész munkásságáról, megtekinthetik a Vámbéry hagyatékból a Magyar Tudományos Akadémia birtokában lévő relikviákat, de kellő tájékoztatást kaphattak az obi-ugorok, valamint a chantik és a mansik, vagyis nyelvrokonaink életéről is. A kiállítás megnyitóját és az azt követő konferenciát megtisztelte jelenlétével Kazahsztán szlovákiai nagykövete, az ankarai székhelyű TÜRKSOY (Türk Nemzetközi Kulturális Együttműködés Szervezete) főtitkára és e szervezet budapesti irodavezetője-nagykövete is. A tanácskozás szünetében a város vezetése, a magasrangú külföldi vendégek, a konferencia előadói és résztvevői, valamint az érdeklődő helybeliek megkoszorúzták Vámbéry Ármin egész alakos ülőszobrát a város sétálóutcájában. Ünnepi beszédet Pirický Gabriel, a Szlovák Tudományos Akadémia szakdolgozója mondott, aki ebben az évben a Vámbéry Tudományos Tanács javaslata alapján munkássága elismeréséért átvehette a megtisztelő Vámbéry-díjat is.

Szinte lehetetlen feladatra vállalkoznék, ha e megsabott terjedelmű írásban be akarnék számolni minden szakelőadásról és az azokat követő viták eredményeiről, de mégis legalább néhány gondolattal szeretném az olvasóhoz közelebb hozni e konferencia szellemiségét, azt a szándékot, mely továbbtanulásra, továbbolvasásra, illetve továbbkutatásra inspirálja a hallgatót.

Uhrman Iván előadásának szinte már a címe is meghökkenítő volt: *Kérdőjelek az Árpád-ház 10. századi családfáján*. Előadásában arról a kutatásról számolt be, mely szeretné teljesen egyértelműen lezárni azt a vitát, miszerint Koppány nem tartozott az Árpád-ház leszármazottjai közé, hiszen a neve sok kutató szerint idegen eredetre utal. Véleménye szerint erre a tényre maga Vámbéry is rámutatott, amikor annak a véleményének adott hangot, hogy Koppány a Kaplony nemzetség tagja. Más kutatók szerint a Koppány nem is személynév, hanem oszmán-török szó, melynek a jelentése lázadó. Amennyiben ez az elmélet beigazolódná, bizony módosítani kellene a

magyarok 9–10. századi történelmével kapcsolatos eddigi ismereteinket.

Dobrovits Mihály professzor előadásában azokkal az újszerű tendenciákkal ismertette meg a hallgatótságot, mely szerint a mai Törökországban szinte spontánul, de egyre erősödik az európaisághoz való közeledés igénye, amelynek egyik jellemző mutatója, hogy a török beszélt nyelvben sokasodnak az idegen szótoldalékok, esetenként a török kifejezések helyett is egyre több idegen szót használnak, tehát hasonló tendencia jelent meg a nemzeti hagyományokat eddig rendkívül erősen őrző törököknél, mint Európa más nemzeteinél. Feltette azt a kérdést, hogy nem vagyunk-e egy nép identitásváltásának a tanúi.

Pirický Gabriel rendkívül érdekes előadásában arra irányította a figyelmünket, hogy Szlovákiában – a környező országoktól, főleg Magyarországtól eltérően – a 21. században is tovább tart az oszmán (török) örökség teljesen egyértelműen negatív megítélése, amely bizonyos mértékben mindmáig kihatással van a szlovák-török együttműködésre.

Kovács Attila a mai Jeruzsálembe vezette el a hallgatókat. Abba a városba, ahol a sokszázéves hagyomány szerint „minden kőnek gazdája van“, hiszen a rendkívül sokféle vallási és egyéb szorosan összetartozó közösség mindegyike igényt formál arra, hogy szinte kizárólag „saját helye“ legyen a városban, ahová más közösség tagja szinte be sem léphet. Kiemelte azt a tény, hogy még 1787-ben az akkori uralkodó határozta meg a mindenkori „status quo“-t ebben a problémakörben, ami mindmáig érvényes, és ennek az érvényességnek a figyelmeztető-tiltó táblák és feliratok, de a rendőrség is érvényt akar szerezni. Ezért fordulhat elő, hogy e rend megsértői napjainkban is viszonylag kemény megtorlásra számíthatnak.

Dr. Kiss László meglepte a hallgatótságot azzal a ténnyel, hogy a levéltárak anyagainak tanulmányozása közben felfedezte, Vámbéryvel szinte egyidőben egy másik felvidéki, a mai Sliac környékéről származó Nógel István is meglátogatta Keletet. A rejtélyes utazó az 1840-es évek első felében végzett kutatómunkát a Kaukázus térségében és a Krím-félszigeten. Emlékirataiban megjegyzi, hogy véleménye szerint

a „krimiai“ (krími) tatárok nagyon sokban hasonlítanak a magyarokhoz. Szokatlanul érdekes az a megjegyzése, hogy Tiflisben, vagyis a mai Tbilisziben öt lipitói férfival találkozott, akik otthon készült áruikkal kereskedtek a városban. Arra a kérdésre, hogy ők tulajdonképpen kiknek tartják magukat, nagyon meglepő választ kapott a kérdező. A megkérdézettek ugyanis azt felelték, hogy ők bizony vengeriszek.

Sárközy Miklós docens Vámbéry Ármin első könyvének – *Bokhara története* – fogadtatásáról számolt be. Érdekes módon azok a kvázi szakemberek, aki Bokharáról addig vajmi keveset hallottak, nem fogadták lángoló lelkesedéssel és dicshimnusszal ezt a rendkívül értékes történelmi-irodalmi alkotást.

N. Rózsa Erzsébet szintén érdekes előadásban számolt be az Irán és India eltérő érdekei miatt létrejött problémákról és azok lehetséges felszámolásának esélyeiről. Somodiová Katarina napjaink aktuális problémájáról adott elő, hiszen Szlovákiának az aktuális afgán válságra adott választ tette mikroszkóp alá. Objektív helyzetjelentést hallhattak a jelenlévők, melyben nem a pozitív kicsengés volt a domináló. Čierniková Beata előadásában Nikol Pasinjan, az örmény miniszterelnök egész életútját és a karabahi háborúban betöltött szerepét ismertette vezette el a jelenlévőket az Örményország, Azerbajdzsán és Oroszország közötti ellentétes érdekek megoldásának mikéntjébe.

Pedagógusként – mintegy záró gondolatként – szeretném megjegyezni, hogy a Vámbéry Tudományos Konferenciának egyik fontos küldetése, hogy az ott elhangzott előadások fontos gondolatai eljuszanak minden érdeklődőhöz. Azt hiszem, nem tévedek abban, hogy e rendkívül tömör összefoglalás is ébreszthet a pedagógusokban olyan gondolatot, hogy szeretnének többet is tudni ezekről a témákról. Természetesen lesz minderre módjuk, hiszen a következő Vámbéry Tudományos Konferenciára elkészül a mostani konferencia összes előadásának antológiája, de ettől létezik egy sokkal egyszerűbb megoldás is. Személyesen is jelen lehet minden érdeklődő ezen a nagyszerű rendezvényen...